



(1900 – 1990)

### *Etti-Roza Spirer. 125 ani de la naștere*

Evenimentul vine să profileze portretul de creație al primei femei arhitecte din Basarabia, care a contribuit la dezvoltarea arhitectural-urbanistică a orașelor Chișinău și Bălți. Sunt invitați arhitecți, urbaniști și specialiști în domeniul patrimoniului cultural pentru a discuta diverse aspecte ale vieții și operei arhitectei. Masa rotundă va fi un prilej de a omagia devotamentul față de meseria de arhitect, demonstrat de reprezentanta sexului frumos care a declanșat afirmarea femeilor în domeniul arhitecturii la noi în țară.

În cadrul dialogului deschis participanții vor avea ocazia să împărtășească date relevante privind activitatea arhitectei Etti-Rosa Spirer, să prezinte cercetări recente, să analizeze procedeele compoziționale și stilistice ale clădirilor autoarei, îmbogățindu-și bagajul de cunoștințe referitoare la patrimoniul cultural al Republicii Moldova.

## PROGRAM

Moderatori:

**Dr. Aurelia TRIFAN**

**Dr. Vitalie MALCOCI**

**Cuvânt de deschidere: Dr. Ion URSU, director IPC**

### **Mesaje de salut:**

**Dr. Alina OSTAPOV, șefa Direcției Patrimoniu a Ministerului Culturii**

**Dr. Vitalie MALCOCI, șeful Secției Patrimoniu Cultural Construit**

### **Comunicări:**

**Dr. Aurelia TRIFAN**

*Repere istoriografice privind viața și creația arhitectei Etti-Roza Spirer*

**Dr. hab. Mariana ȘLAPAC**

*Documentele de arhivă privind activitatea arhitectei Etti-Roza Spirer*

**Dr. Alla CEASTINA**

**Dr. Alexandru COCETOV**

*Etti-Roza Spirer: pilonul arhitecturii interbelice bălțene*

**Alexandra PREPELIȚA**

**Dr. Sergiu TRONCIU**

*Amprentele creativității arhitectei Etti-Roza Spirer la Chișinău*

**Dr. Tamara NESTEROV**

*Amintiri despre întâlnirea cu arhitecta Etti-Roza Spirer*

### **Discuții:**

În dialog se vor intercala cu întrebări, observații, propuneri pertinente subiectului discutat Iurie Povar, Președinte al Uniunii Arhitecților; Mihail Orlov, arhitect, specialist în domeniul Patrimoniului Istoric, Cultural și Arhitectural, UARM; Anatol Kuzi, dr. arh., UARM; Sergius Ciocanu, dr. arh., cerc. șt. superior la IPC; Aurelia Carpov, dr. arh., cerc. șt. superior la IPC; Andrei Vatamaniuc, arhitect, domeniul protejării monumentelor istorice; Alina Ostapov, dr. arh., șefa Direcției Patrimoniu a Ministerului Culturii ș.a.

### **Varia:**

**Dr. Ana MARIAN**

*Moștenirea artistică a sculptorului Alexandru Plămădeală*

**Dr. Elena MADAN**

*Arta monumentală în activitatea maestrului Ion Daghi*

## REZUMATELE COMUNICĂRILOR

### Repere istoriografice privind viața și creația arhitectei Etti-Roza Spirer

**Aurelia Trifan**

Din punct de vedere istoriografic, e de menționat faptul că activitatea arhitectei Etti-Roza Spirer a fost elucidată fragmentar în diverse lucrări. Printre primele publicații care au văzut lumina tiparului în secolul nostru sunt cele ale Ludmilei Dobrogean, Directorul Muzeului de Istorie și Etnografie din Bălți – „În memoria arhitectei Etti-Rosa Spirer” (2008) și ilustrului savant Gheorghe Baciu – „Orașul Bălți și oamenii lui” (2010). Câteva articole, semnate de Dr. Tamara Nesterov, elucidează creația arhitecților în perioada interbelică și postbelică la Chișinău, inclusiv a arhitectei Etti-Roza Spirer, – „Arhitectura perioadei interbelice din Chișinău în căutarea identității artistice”(2016), „Arhitectura din perioada postbelică a Moldovei sovietice” (2016) și „Monumentele de arhitectură din Chișinău – între autenticitate și improvizare postbelică” (2018). Dr. hab. Mariana Șlapac remarcă aportul arhitectei Etti-Roza Spirer în domeniul arhitecturii în lucrarea „Contribuția femeilor arhitecte la dezvoltarea arhitectural-urbanistică a Chișinăului (2022). O altă lucrare ilustrează portretul de creație al arhitectei (2024). Ana Molcosean scrie despre viața și activitatea arhitectei în anii 1931–1939 în orașul Bălți publicată în revista Tyragetia (2024).

### Documentele de arhivă privind activitatea arhitectei Etti-Roza Spirer în perioada sovietică

**Mariana Șlapac, Alla Ceastina**

În Agenția Națională a Arhivelor din Chișinău se păstrează câteva dosare care reflectă date biografice și activitatea creativă a arhitectei în perioada sovietică. În anii celui de-al Doilea Război Mondial Etti-Roza Spirer s-a evacuat în Federația Rusă, regiunea Rostov, iar mai apoi în Uzbekistan. Din 1944 a activat la Institutul „Moldghiprostoi” din Chișinău în Secția de arhitectură și construcții, ajungând de la arhitect superior la arhitect principal de proiect. Etti-Roza Spirer s-a ocupat de reconstrucția mai multor edificii deteriorate în timpul războiului. A fost autorul proiectului de reconstrucție a clădirii Palatului Culturii, construită în perioada interbelică și transformată ulterior în Teatrul moldovenesc muzical-dramatic „A. S. Pușkin” (actualul Teatrul Național „Mihai Eminescu”).

Etti-Roza Spirer figurează ca autor al mai multor proiecte tip ale magazinelor, dotărilor, farmaciilor, cafenelelor, centrelor comerciale, Combinatelor de deservire și școlilor. A proiectat trei spitale, clădirea școlii medii, un club cu cantină, mai multe edificii rezidențiale etc.

### Etti-Roza Spirer: pilonul arhitecturii interbelice bălțene

**Alexandru Cocetov, Alexandra Prepelița**

Etti-Roza Spirer, prima femeie-arhitectă din Basarabia, este una dintre cele mai prolifiche în acest domeniu. Arhitecta a activat în perioada interbelică în orașul Bălți. Deși a fost cunoscută la nivel național și internațional în perioada interbelică atât pentru studiile obținute, cât și pentru activitatea sa remarcabilă, bălțenii de astăzi, cu părere de rău, nu doar că nu cunosc cine a fost Etti-Roza Spirer, dar nici cu ce a contribuit la modernizarea mun. Bălți; mai mult, edificiile coordonate de doamna Spirer în mare parte sunt lăsate în paragină, sunt vândute și uitate.

Deși activitatea sa rodnică în domeniul proiectărilor edificiilor din municipiu a fost distinsă în 1936 cu medalia „Răsplata Muncii pentru construcții școlare”, clasa I, multe dintre edificiile proiectate de doamna arhitectă, Etti-Roza Spirer, nu s-au păstrat, nefiind protejate. În final, trebuie remarcat că la ora actuală în mun. Bălți nu există nici o stradă, placă comemorativă sau bust care să o reprezinte pe cea care, de altfel, este numită „fondul cel mai de preț al patrimoniului istoric și cultural al municipiului Bălți”.

### Amprentele creativității arhitectei Etti-Roza Spirer la Chișinău

**Sergiu Tronciu**

Stabilindu-se în 1944 în capitala RSSM, arhitecta Etti-Roza Spirer contribuie la dezvoltarea arhitecturii Chișinăului. Arhitecta realizează proiecte de extindere, restaurare și reconstrucție pentru Biblioteca Municipală „B. P. Hasdeu” (fostul Hotel „Suisse”), Clădirea fostei Administrații Financiare (actualul Corp de studii nr.1, al Universității Tehnice a Moldovei), participă la reabilitarea Clădirii fostului gimnaziu nr. 3 pentru băieți în care, în martie 1918, și-a ținut ședințele Sfatul Țării (actual edificiu al Academiei de Muzică, Teatrul și Arte Plastice). În anii '70 ai sec. XX, s-a remarcat prin proiectarea locuințelor monolite cu cofraje glisante, utilizând această tehnologie pentru prima dată în Chișinău pe bulevardul Constantin Negruzzi. Prin activitatea sa, Etti-Roza Spirer contribuie la modernizarea și reconstruirea orașului într-o perioadă de transformări semnificative. Moștenirea sa arhitecturală merită cercetată, redescoperită și promovată.